

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЖТИМОЙ- ПЕДАГОГИК ҲАМКОРЛИҚДА ЁШЛАРНИ ОИЛАГА ТАЙЁРЛАШ МЕХАНИЗИМЛАРИ

Абирова Умида Назаровна,

“Oriental” Университети “ Узлуксиз таълим педагогикаси”

кафедраси ўқитувчиси,

E-mail: umidaabirova@mail.ru

тел: + 99 8 97 107 70 55

Аннотация

Мазкур мақолада Янги Ўзбекистонда ёшларни тарбиялашда оила, маҳалла ва таълим муассасалари ижтимоий ҳамкорлигини такомиллаштириш йўллари ва тавсиялари берилган. Ижтимоий ҳамкорликни такомиллаштиришда, ёшларни оиллага тайёрлашда инновацион технологиялардан фойдаланиш ёритиб берилган.

Таянч тушунчалар: Ёшлар, таълим, тарбия, оила, маҳалла, ижтимоий, маънавият, маърифат, “Kays stadi”, инновацион, технологиялар.

Бугунги кунда Ўзбекистонда амалга оширилаётган ислохотларнинг бош мезони ўсиб келаётган авлодни юксак маънавиятли, интеллектуал салоҳияти баланд, ҳар томонлама етук шахсларни тарбиялашдир. Кадрлар тайёрлаш соҳасидаги давлат сиёсати, узлуксиз таълим ва тарбия тизими орқали шахснинг ҳар томонлама баркамол бўлиб етишишини кўзда тутади. Маълумки, Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 19 июндаги “Баркамол авлодни тарбиялашда оила институти ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг таълим муассасалари билан ўзоро ҳамкорлигини янада ривожлантириш чора тadbирлари тўғрисида”ги 175-сонли қарорида баркамол авлодни вояга етказишда бир неча муҳим вазифаларни амалга ошириш белгилаб берилган.

Баркамол авлодни тарбиялашда ўзоро чамбарчас боғлиқ, уч омил – оила, маҳалла ва таълим муассасалари ҳамкорлиги ҳалқимизнинг кўп асрлик қадриятлари асосида яратилган бўлиб, ўсиб келаётган авлодни умуминсоний

ва миллий анъаналар руҳида тарбиялашни, уларда юксак инсоний фазилатларни қорор топтиришни, онги ва қалбини мафқуравий ва маънавий таҳтидлардан ишончли ҳимоя қилишни, ғоявий иммунитет ва фаол фуқоролик позициясини шакллантиришни ўз олдига мақсад қилиб қўяди.

Шу нуқтаи назардан “Оила, маҳалла ва таълим муассасаси” ижтимоий ҳамкорлигида” ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлаш масаласи бугунги куннинг долзарб масалаларидан бири ҳисобланади. Оила, маҳалла ва таълим муассасаси ижтимоий ҳамкорлигида қизларни оилавий ҳаётга тайёрлашда таълим муассасаси ва маҳаллаларда ота оналар билан, маънавий-маърифий тадбирлар, учрашувлар, кечалар, семинар-тренинглар ташкил қилиш мақсадга мувофиқ. Шу билан биргаликда, ижтимоий ҳамкорликда таълим муассасамизда маънавият соатларини ташкил қилиш самарали натижа беради. Чунки ҳар бир ўқувчи қиз билан маънавият соатларида яққа ва жамоавий тарзда ишлаш ва таъсир кўрсатиш самарали натижа беради.

Маънавият соатига маҳалла фуқаролар йиғинидан: маҳалла хотин-қизлар комиссиялари аъзолари, маҳалла оқсақоллари, маслаҳатчилари, диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчилар, оилалардан ўқувчиларнинг ота-оналари таклиф қилинади ва ижтимоий ҳамкорликда “Эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатлари” мавзусида маънавият соати ўтказилади.

Оила, маҳалла ва таълим муассасаси ҳамкорлигида ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлашда маънавият соатларининг ўрни каттадир.

Таълим муассасасида маънавият соатларини ўтказишдан асосий мақсад:

- юксак маънавиятли, маданиятли, маърифатли шахсни шакллантириш;
- мустақил ва соғлом фикрлашни ривожлантириш;
- атроф-муҳитда юз бераётган воқеаларга онгли муносабатни шакллантириш;
- “Эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатларини” онгли тушинтириш;
- исталмаган хомиладорликнинг олдини олиш;
- ижтимоий ҳамкорликда қизларни оилавий ҳаётга тайёрлашдан иборат.

Маънавият соатларини самарали ташкил этишда, уларнинг ўқувчиларга таъсир доирасини кенгайтиришда интерфаол методларнинг ўрни каттадир.

Интерфаол сўзи инглизча сўз бўлиб, “интер” – ўзаро ва “ает” – ҳаракат қилмоқ маъносини билдириб, уларнинг умумий мазмуни интерфаол, яъни ўзаро ҳаракат қилмоқ маъносини англатади.

Интерфаол ўқитишда ўқитувчи ўқув фаолиятининг фаол ташкилотчиси бўлиб, ўқувчи бу фаолиятнинг субъекти сифатида намоён бўлади. Интерфаол усуллар ўқувчилардан ахборотларни ўзлаштириш жараёнидаги фаолликни, ижодкорликни, мустақилликни шакллантирибгина қолмай, ўқитиш мақсадларининг тўлақонли амалга ошишига ёрдам беради. Бугунги кунда таълим-тарбия тизимидаги энг самарали интерфаол ўқитиш методларидан бири бу “Кейс стади”¹ методидир.

Бу методнинг мазмун моҳияти аслида халқимизнинг

«Ҳаётдан гар олмаса таълим, Унга ўргатолмас ҳеч бир муаллим», деган машҳур иборада мужассам. “Кейс стади” – инглизча сўз бўлиб, “Case” – аниқ вазият, ҳодиса, “стади” – ўргатмоқ, таҳлил қилмоқ, аниқ вазиятни ўрганиш, таҳлил қилиш асосида ўқитишни амалга оширишга қаратилган метод ҳисобланади. Мазкур метод дастлаб 1921 йил Гарвард университетиде амалий вазиятлардан иқтисодий бошқарув фанларини ўрганишда фойдаланиш тартибида қўлланилган.

Қуйида биз репродуктив саломатликка бағишланган “Эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатлари” мавзусидаги маънавият соатини ўтказишда “Кейс-стади” методини қўллашни кузатамиз. Мавзу асосида машғулот ишланмаси ишлаб чиқилади.

Синф жамоаси кичик гуруҳларга бўлинади. Янги мавзу режа асосида баён қилинади. Республикамизда бугунги кунда вояга етмаганлар ўртасида эрта турмушга чиқиш кўпаймоқда. Бунга сабаб, ўсмирлик давридаги 13-15-16 ёшли ўқувчиларда эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатлари, жинсий тарбия ва репродуктив саломатлик тўғрисида батафсил маълумотнинг йўқлиги туфайли ажралишлар, ногирон болаларнинг туғилиши ҳоллари кузатилмоқда.

1. Ишмухамедов Р., Абдуқодиров А., Пардаев А. “Таълимда инновацион технологиялар” (таълим муассасалари педагог ўқитувчилари учун амалий тавсиялар). –Т: “Истеъдод” жамғармаси, 2008-1156.

Асосийси, ҳозирги кунда ўсмирлар орасида эрта турмушга чиқиш, исталмаган ҳомиладор бўлиш ҳоллари тез-тез кузатилмоқда. Бизнинг ўқувчиларимиз орасида ҳали бундай ҳодиса учрамаган. Лекин бундан ҳеч ким кафолатланмаган. Демак, биз педагоглар ушбу муаммонинг олдини олишимиз учун «Маънавият соатларида» ўсмирларга “эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатлари», «исталмаган ҳомиладорлик” тўғрисида тушунчалар бериб боришимиз зарур.

Эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатларини олдини олиш мақсадида ёшларга жинсий тарбия ва репродуктив саломатликнинг барча жабҳалари бўйича етарлича маълумот етказиб бериш, уларга ўз танасини яхшироқ тушуниш, шахслараро муносабатларда тўғри йўл танлашларида ва келгуси оилавий ҳаётга тайёр бўлишларида ёрдам беради.

Жинсий таълим таркибига қуйидаги асосий функциялар киради:

- ўсмирларни жисмоний, физиологик ва рухий ўзгаришларга тайёрлаб бориш;
- кўрқув ҳиссига ва ўз танаси ҳақидаги нотўғри тасаввурларга барҳам бериш;
- муносабатларнинг моҳиятини тушуниб етишга, ишонишга ва жинсий муносабатларни баҳолай олишга ўргатиш;

Ёшларга жинсий тарбия бериш уларнинг ҳиссий фаоллигини оширади, деган фикр мавжуд. Бироқ халқаро ўқув курсларида (УССТ)² аниқланишича, жинсий тарбия мавзусида берилган тўғри таълимот ёшларнинг ҳиссий фаоллигини оширмайди. Ёшларда таълим эмас, балки мазкур масалага оид маълумотларнинг етишмаслиги – ўз танаси ва унда рўй бериши мумкин бўлган физиологик ўзгаришларни билмаслик натижасида кўпчилик қизларда ўз ҳиссий фаолиятининг салбий оқибатлари, исталмаган ҳомиладорлик билан яқунланмоқда.

Республика таълим марказининг ЮНЕСКО билан ҳамкорликда Республикада олиб борилган изланишлар шуни кўрсатадики, 15-16 ёшли ўқувчилар орасида исталмаган ҳомиладорликнинг олдини олиш ва

2. УССТ- Умумжаҳон Соғлиқни сақлаш ташкилоти.

жинсий алоқалар билан юқадиган касалликлар (ЖАБЮК) ҳақидаги билим даражаси ниҳоятда паст.

- 99% ўғил болалар ва 15,03% қизлар маълумотни ота-оналаридан,
- 5,59% ўғил болалар ва 5,20% қизлар ўз ўқитувчиларидан,
- 35% ўғил болалар ва 29,60% қизлар маълумотни асосан тенгдошларидан олади.
- қолганлар ҳеч қандай маълумотга эга эмас.³

Ёшлар орасида эрта турмуш қуриш ва исталмаган ҳомиладорликнинг олдини олиш мақсадида уларга қуйидаги саволлар бериш тавсия қилинади:

- Болани ўстира оладими?
- Болани бахтли қилишга қодирми?
- Унинг жуфти бу бола туғилишини хоҳлайдими?
- Ҳомиладорлик унинг ҳаётидаги умидлари (маълумот олиш, ишга жойлашиш) рўёбга чиқишига халал бермайдими?
- Бола саломат туғиладими?

Мавзу баён қилинган, 4 кичик гуруҳга бўлинган ўқувчилар жамоасига “Кейс стади” методини амалга ошириш босқичлари тақдим этилади. Экранда “Эрта турмушга чиқиш оқибати”да ажралган оилалар, организм ривожланмаганлиги туфайли ҳомиладорликнинг ривожланмай, ўлик болалар туғилиши, аёлларнинг туғруқ вақтида ўлганлиги тасвирланган воқеаларни видео роликларни кўриб, сабабларини ўрганиб, таҳлил қиладилар. Эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатларини олдини олиш йўллари ишлаб чиқадиладар. **“Эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатлари” мавзусидаги “Кейс стади”ни амалга ошириш босқичлари:**

3. Шоумуров Ғ.Б. Муҳаммедов К.С. Салихов Г.Ў. Шамансуров С.Ш. Назаров А. Ўқитувчилар учун информатсион материал. Камиллов А.И умумий таҳрири остида. 2-нашр. –Т.: 2003, 5-бет.

Иш босқичлари	Фаолият шакли ва мазмуни
1-босқич. Эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатлари билан таништириш.	-якка тартибда ва гуруҳда ишлаш; - видеоролик намойиш этиш; - воқеа билан таништириш; - воқеа таҳлили; - муаммонини аниқлаш.
2-босқич. Вазиятнинг асосий сабабларини ўрганиб чиқинг.	- репродуктив саломатлик ҳақида тушунчанинг йўқлиги; - ёшларнинг ўз танаси ва ундаги ўзгаришларни билмаслиги; - жинсий тарбиянинг йўқлиги; - организмнинг тўла ривожланмаганлиги;
3-босқич. Эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатларини олдини олиш йўллари ишлаб чиқиш.	-ўсмирларни жисмоний, физиологик ва рухий ўзгаришларга тайёрлаб бориш; -ўз-ўзига ҳурмат ривожланмаганлиги, исталмаган хомиладорликнинг олдини олиш йўллари ҳақида батафсил маълумотлар бериш.
4-босқич. Эрта турмушга чиқишнинг олдини олиш ҳақидаги яқуний маълумотларни шакллантириш ва асослаш.	- гуруҳда ишлаш; - ижодий лойиҳа тақдимотини тайёрлаш; - яқуний хулоса ва вазият натижасини асослаш.

Ўтилган мавзу ва видео ролик асосида тақдим этилган “Эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатлари ва унинг олдини олиш” юзасидан ишлаб чиққан “Кейс стади” технологияларни ҳар гуруҳдан биттадан ўқувчи тақдимот қилади. Гуруҳларда қўшимча фикрлар бўлса, тўлдиришади.

Демак, ёшларда эрта турмушга чиқишнинг олдини олиш учун:

- ўсмирларни жисмоний, физиологик ва рухий ўзгаришларга тайёрлаб бориш;
- муносабатларнинг моҳиятини тушуниб етишга, жинсий муносабатларни баҳолай олишга ўргатиш;
- оталик ва оналикка тайёрлаш;
- ҳиссиётларни жиловлай олиш, масъулиятли вазиятларда тўғри қарор қабул қила олиш, оила, оиладан ташқарида ўзаро муносабатларга онгли ёндашиш;

- ота-оналар ва фарзандлар орасида ихтилофли ҳолатларни бартараф этиш сия этилади. Маънавият соати якунида маҳалла фуқаролар йиғинидан ташриф буюрган маҳалла хотин-қизлар комиссиялари аъзолари, маҳалла оқсақоллари, маслаҳатчилари, диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчилар, оилаларимиздан ташриф буюрган ўқувчиларимизнинг ота-оналари, ўқитувчилар “Эрта турмушга чиқишнинг салбий оқибатлари” мавзусидаги маънавият соати ва масалага ўқувчиларнинг фикр мулоҳазалари юзасидан ўзларининг муносабатларини ва ўқувчиларга ўзларининг тавсияларини беришади. Бу каби маънавият соатлари “Оила, маҳалла ва таълим муассаси” ҳамкорлигида ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлашда самарали натижа беради

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Ишмухамедов Р., Абдуқодиров А., Пардаев А. “Таълимда инновацион технологиялар” (таълим муассасалари педагог ўқитувчилари учун амалий тавсиялар). –Т: “Истеъдод” жамғармаси, 2008-115б.
2. УССТ- Умумжаҳон Соғлиқни сақлаш ташкилоти.
3. Шоумуров Ғ.Б. Муҳаммедов К.С. Салиҳов Г.Ў. Шамансуров С.Ш. Назаров А. Ўқитувчилар учун информацион материал. Камиллов А.И умумий таҳрири остида. 2-нашр. –Т.: 2003, 5-бет.